

Bəxtiyar Vəli oğlu İsmayılov

UOT 658.5; JEL: L23

Kağız və karton istehsalı müəssisələrində tullantıların səmərəli idarə edilməsi sisteminin formalaşmasının iqtisadi-ekoloji aspektləri

Xülasə

Məqalədə kağız və karton tullantılarının idarə edilməsinin iqtisadi-ekoloji əhəmiyyəti açıqlanmış, həmin məhsulları istehsal edən müəssisələrin strukturunda baş verən dəyişiklik, onların əsas istehsal fondlarından, iş qüvvəsindən istifadənin vəziyyəti, istehsal xərclərinin strukturu, məhsul buraxılışı, ixracı, eləcə də müəssisələrin digər texniki-iqtisadi göstəriciləri çoxillik statistik və ilkin uçot məlumatları əsasında təhlil edilib qiymətləndirilmişdir. Həmçinin, bir sıra ehtiyat imkanları aşkar edilərək onlardan səmərəli istifadə edilməsi üzrə kompleks xarakterli təklif və tövsiyələr verilmişdir.

Açar sözlər: tullantılar, kağız və karton istehsalı, makulatura, sistemli yanaşma

Giriş

Azərbaycanda həyata keçirilən uğurlu sosial-iqtisadi siyasətin əsasını ölkə iqtisadiyyatının şaxələndirilməsi, innovativ iqtisadiyyatın formalaşması, yerli resurs və xammalla işləyən, az tullantılı sənaye məhsulları və təkrar istehsal əsaslanan, ixrac qabiliyyətli çoxçeşidli məhsullar istehsal edən müasir sənaye sahələrinin yaradılması təşkil edir ki, bu da davamlı iqtisadiyyatın rəhnidir. Qeyd edilənlər kontekstində Azərbaycan öz iqtisadi siyasətini neft amili ilə yanaşı qeyri-neft sektoru sahələrinin inkişafına yönəltmişdir. Son illər ölkədə ümumi iqtisadi artımın əsas hissəsi qeyri-neft sektorunun hesabına təmin edilməkdədir. Həyata keçirilən sənayeləşmə tədbirləri çərçivəsində ölkənin qeyri-neft sektorunda yerli xammala və tullantılara əsaslanan çoxsaylı sənaye müəssisələri yaradılmışdır. Onların içərisində təkrar xammala söykənən kağız və karton istehsalı müəssisələri artıq bir neçə ildir ki, idxalı əvəz edən, iqtisadi və ekoloji təhlükəsizliyin təmin edilməsinin üzvi tərkib hissəsi kimi çıxış edərək daxili və xarici bazarların tələbatına uyğun çoxçeşidli məhsul istehsalına nail olmuşlar. Lakin həmin müəssisələrin 60%-dən çoxunun kiçik müəssisə statusunda olması, tam istehsal gücü ilə işləməməsi, istehsalın diversifikasiyasının zəif təşkili, tullantıların toplanılması və təhvilə istiqamətində olan boşluqlar və müəssisələrdə işçi axıcılığının yüksək olması onların səmərəli fəaliyyətinə mənfi təsir göstərir. Odur ki, qeyd edilən nöqsanların aradan qaldırılması istiqamətində təklif və tövsiyələrin işlənməsinə ehtiyac duyulur.

Kağız tullantılarının idarə edilməsinin iqtisadi-ekoloji əhəmiyyəti

Beynəlxalq miqyasda az tullantılı sənaye məhsulları və təkrar istehsal aktual iqtisadi-ekoloji problem kimi gündəmdə dayanır. Azərbaycanda mövcud olan meşə sahələri kağız istehsalı üçün zəruri olan ağac növlərindən əsas xammal kimi istifadə etməyə imkan vermədiyindən, xammal əsasən yaxın və uzaq xarici ölkələrdən gətirilir. Mütəxəssislərin fikrincə, sənaye təyinatlı kağız və karton məhsullarını əldə etmək üçün ən əlverişlisi – məhz təkrar istehsalıdır. Təkrar istifadəyə yararlı tullantılar içərisində kağız və karton da özünəməxsus yer tutur. Belə ki, kağız və karton istehsalı zamanı bir ton makulaturadan istifadə: 17 şam ağacının kəsilməsinin, 36 ton karbon qazının atmosfərə atılmasının, 4,1 min kv.t elektrik enerjisinin israf edilməsinin, 267 kq çirkənlənmiş qazın atmosfərə atılmasının, 1750 litr yanacaq mazutun israf edilməsinin; 3-4 m³ depo sahəsinin, 85 m² meşə ərazisinin məhv

edilməsi və 38,8 ton su sərfiyyatının qarşısını alır [10]. Odur ki, ekoloqlar və iqtisadçılar kağız istehsalında ən səmərəli yolu təkrar emalda görürlər.

Bütünlükdə tullantıların idarə edilməsi sistemi mürəkkəb kompleks olmaqla – yığılma, daşınma, təkrar istifadə və emal, utilizasiya kimi prosesləri əhatə edir. Həmin prosesin hər bir mərhələsi isə özünəməxsus yanaşma metodlarından istifadə edilməsini tələb edir. Azərbaycanda “Təmiz şəhər” ASC-nin yaranması tullantıların idarə edilməsi prosesində mühüm rol oynamaqdadır. İKT-nin inkişafı kağıza olan tələbatın azalmasına əsaslı imkan yaratsada, qəzet və jurnal istehsalı prosesində, elm və təhsil ocaqlarında, eləcə də yeyinti və yüngül sənayedə, məişətdə, kağız və ondan hazırlanan məhsullara böyük ehtiyacın olduğu danılmazdır. Odur ki, tullantılardan istifadə üzrə hüquqi və təşkilati-iqtisadi tədbirlərin işlənilməsi və həyata keçirilməsinə zəruri ehtiyac duyulur. Ədalət naminə qeyd etmək lazımdır ki, son 15 ildə ətraf mühitin qorunması və tullantıların idarə edilməsi üzrə Azərbaycanda bir çox qanunlar, qərarlar, proqramlar, əsasnamələr, təlimatlar işlənilmiş, norma və normativlər tətbiq edilməkdədir. Bununla yanaşı beynəlxalq təcrübədə geniş istifadə edilən mütərəqqi menecmentin forma və metodlarından da geniş istifadə edilməyə başlanmışdır. Bu baxımdan texnoparkların yaradılması və tullantılardan texniki təyinatlı xalq istehlakı mallarının istehsalı, alternativ və bərpa olunan enerji növündən istifadə diqqətəlayiq hesab edilməlidir.

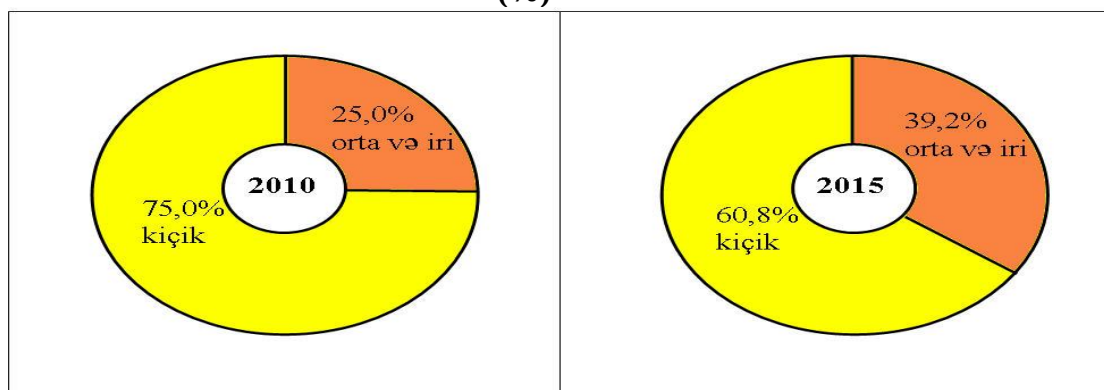
Kağız və karton istehsalı ilə məşğul olan müəssisələrin tərkibindəki institusional dəyişiklik

Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsinin (ARDSK) 01.01.2016-cı il tarixinə olan rəsmi məlumatlarına görə ölkə ərazisində 23 özəl müəssisə kağız və karton istehsalı ilə məşğul olur. Onların sayı 2010-cu ilə nisbətən 3 vahid və yaxud 115% artmışdır. Lakin 2010-2015-ci illərdə həmin müəssisələrin işçilərin sayına görə qruplaşması baxımından kiçik müəssisələrin xüsusi çəkisi azalmış, orta və iri müəssisələrin xüsusi çəkisi isə əsaslı şəkildə artmışdır (şəkil 1).

Bununla yanaşı, qeyd edilən illər ərzində kağız və karton istehsalı ilə məşğul olan fərdi sahibkarların sayı 193,7% artaraq, 62 nəfərə çatmışdır.

Şəkil 1.

Kağız və karton istehsal edən müəssisələrin işçilərin sayına görə qruplaşdırılması (%)

Əsas fondlardan istifadə səviyyəsi

Son illər müasir texnoloji avadanlıqlarla təchiz edilmiş Sumqayıt şəhərində “Azərsun Sənaye Parkı”-nın nəzdində yaradılmış “Azərbaycan Kağız və Karton istehsalı Kombinatı” (AKKİK) MMC və kombinatın tərkibində fəaliyyət göstərən Xırdalan Karton fabriki, Sumqayıt Xam Kağız Fabriki və Salfetka fabriki istehsal etdikləri məhsulların çeşidi və

keyfiyyətinə görə diqqətəlayiq hesab edilə bilər. Kombinatda yüksək keyfiyyətli və rəqabətədavamlı məhsul əldə edilir. Ümumilikdə, kombinatda istehsal prosesi dünya standartları və təcrübəsi əsasında həyata keçirilir və kombinatın illik emal gücü 50 min tondur [8]. Xırdalan Karton Fabriki 1996-cı ildə aparılan yenidənqurma işləri nəticəsində fəaliyyətini bərpa etmişdir. Hazırda fabrikin illik istehsal gücü üç növbəli fasiləsiz iş rejimində 90 mln. m² qorfa məhsulu təşkil edir və müəssisə postsovet məkanında liderdir. Son illər ölkədə belə tipli müəssisələrin yaradılması orada əsas fondların istifadəsini xarakterizə edən göstəricilərin əsaslı şəkildə yaxşılaşdırılmasına imkan verir (cədvəl 1).

Cədvəl 1.

Kağız və karbon istehsalı müəssisələrində əsas fondlardan istifadəni xarakterizə edən göstəricilər

Göstəricilərin adları	İllər					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Əsas istehsal fondlarının dəyəri, mln. man.	12,6	10,0	15,6	14,9	17,8	62,7
Əsas istehsal fondlarının indeksləri (%)	80,1	78,7	96,6	96,6	129,7	284,5
Əsas fondların yeniləşmə səviyyəsi (%)	3,6	2,7	4,0	6,4	-	65,7
Əsas fondların sıradançıxma səviyyəsi (%)	26,2	-	-	11,2	0,2	0,3
Əsas fondların aşınması səviyyəsi (%)	75,1	75,4	54,6	58,8	51,4	47,4
Fondverimi (%)	95,5	42,7	65,7	96,8	83,3	40,0
Fondla silahlanma (%)	83,2	90,2	50,1	78,3	103,6	267,0

Mənbə: [5, s.70, 82, 83, 85, 87, 89.]

Cədvəldən göründüyü kimi, 2010-2015-ci illərdə kağız və karton istehsalı müəssisələrində əsas fondların dəyəri təxminən 5 dəfə artmış, təkcə 2015-ci ildə onların yeniləşmə səviyyəsi 65,7% təşkil etmişdir. Nəticədə, həmin fondların aşınma səviyyəsi 2010-cu ildə 75,1%-dən 2015-ci ildə 47,4%-ə enmişdir, lakin 2013-cü ildən başlayaraq fondverimi göstəricisi kəskin azalmış, fondla silahlanma göstəricisi isə yüksələn xətlə artmışdır.

İş qüvvəsindən istifadə səviyyəsi

Araşdırmalar göstərir ki, müqayisə edilən illər ərzində tədqiq edilən istehsal sferasında işçilərin sayı 2,2 dəfə artsa, işə qəbul, işdən çıxma dövr əmsalları, eləcə də işçi axıcılığı azalan xətlə dəyişsə də, beynəlxalq təcrübədə təklif edilən həddən 2,1-3,6 dəfə yüksəkdir. Müəssisələrdə çalışan işçilərin orta hesabla 35,7%-ni qadınlar təşkil edir (cədvəl 2).

Cədvəl 2.

Kağız və karton istehsalı müəssisələrində kadrlardan istifadəni xarakterizə edən göstəricilər

Göstəricilərin adları	İllər					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
İşləyənlərin orta siyahı sayı, min nəfər	0,6	0,5	1,0	1,3	1,3	1,3
onlardan: qadınların xüsusi çəkisi	32,0	41,6	36,7	37,9	33,7	32,4
İşə qəbul üzrə dövr əmsalı (%)	37,9	27,7	18,8	21,7	17,3	13,6
İşdən çıxma üzrə dövr əmsalı (%)	18,6	15,4	6,1	5,2	15,6	19,7
İşçi axıcılığı (%)	28,2	23,3	5,2	12,9	14,7	19,7

Mənbə: [4, s.57; 5, s.53-59]

İstehsal xərclərinin strukturunda baş verən dəyişikliklər

Təhlillər göstərir ki, kağız və karton istehsalına sərf edilən xərclərin orta hesabla 64,6%-ni material xərcləri, 18,7%-ni əmək haqqı və sosial ehtiyaclara ayrılmalara, 12,6%-ni sair xərclər, 4,1%-ni isə əsas fondların amortizasiyası təşkil edir. Lakin təhlilin əhatə etdiyi

dövrə də sair xərclərin 3,3 bənd artması müəssisələrdə qeyri-istehsal və idarəetmə xərclərinin səmərəli idarə olunmasında israfçılığa yol verildiyini göstərir (cədvəl 3).

Cədvəl 3.

Azərbaycanda kağız və karton istehsalına sərf edilən xərclərin strukturu (%)

Xərclər	İllər						2010-2015-ci illərdə kənarlaşma (±)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Cəmi:	100	100	100	100	100	100	-
o cümlədən:							
Material xərcləri	63,3	71,2	67,3	57,8	64,5	63,3	-
Əsas fondların amortizasiyası	6,0	1,9	4,5	4,6	2,9	5,3	-0,7
Əmək haqqı xərcləri və sosial ehtiyaclara ayırmalar	15,1	18,4	18,6	25,7	21,8	12,5	-2,6
Sair xərclər	15,6	8,5	9,6	11,9	10,8	18,9	+3,3

Mənbə: [5, s.48.]

Qeyd edilən istiqamətlər üzrə tədqiq edilən emal sənayesinin qeyri-neft sektorunda adı çəkilən sahədə müəssisələrin işini xarakterizə edən göstəricilərdə pozitiv dəyişikliyə imkan yaratmışdır. Nəticədə, istehsal edilən məhsulun (işin, xidmətin) həcmi 2,8 dəfə, əsas fondların dəyəri 4,8 dəfə, işçilərin sayı 2,2 dəfə, orta aylıq əmək haqqı isə 2,1 dəfə artaraq 525 manat təşkil etmişdir ki, bu da emal sənayesi üzrə eyni adlı göstəricidən 11 manat yüksəkdir. Əsas fondların yeniləşdirilməsi və keyfiyyətli məhsul istehsalını təşkil etmək üçün 2011-2015-ci illərdə kağız və karton istehsalı müəssisələrində əsas kapitalla 51,6 mln. manat investisiya yönəldilmişdir (cədvəl 4).

Cədvəl 4.

Kağız və karton istehsalı ilə məşğul olan müəssisələrin əsas göstəriciləri

Göstəricilər	İllər						2010-2015-ci illərdə artım tempi, %-lə
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Fəaliyyət göstərən müəssisələrin sayı – cəmi	20	18	24	20	19	23	115,0
dövlət	2	1	1	1	1	-	x
qeyri-dövlət	18	17	23	19	18	23	127,8
Sənaye fəaliyyəti ilə məşğul olmaq üçün qeydə alınmış fərdi sahibkarların sayı, nəfər	32	36	45	44	57	62	193,7
Sənaye məhsulunun (işlərin, xidmətlərin) həcmi, müvafiq illərin cari qiymətləri ilə milyon manat	11,5	27,9	17,3	19,8	28,1	32,0	2,8 dəfə
İşləyənlərin orta siyahı sayı, min nəfər	0,6	0,5	1,0	1,3	1,3	1,3	2,2 dəfə
Sənayedə məşğul olanların ümumi sayında sahə işçilərinin payı, faizlə	0,3	0,3	0,6	0,7	0,7	0,7	+0,4
Bir işçinin orta aylıq əmək haqqı, manat	251,2	348,5	359,3	448,2	511,9	525,0	2,1 dəfə
İlin sonuna əsas fondların mövcudluğu, milyon manat	12,6	10,0	15,6	14,9	17,8	62,7	4,8 dəfə
Əsas kapitalla investisiyalar, milyon manat	-	18,5	4,4	3,5	21,1	4,1	x

Mənbə: [5, s.117-118.]

Əsas məhsul növlərinin natural ifadədə istehsalı

ARDSK-nın məlumatlarına görə kağız və karton istehsalı ilə məşğul olan müəssisələrdə 2010-2015-ci illərdə büzmələnmiş kağız və karton taraların istehsalı artıb-azalan xətlə

dəyişərək müqayisə dövrünün əvvəlində və sonunda 27,9% azalmış, qatları öz aralarında bitumla birləşdirilmiş çoxqatlı kağız istehsalı ildən-ilə kəskin azalmış və 2015-ci ildə sıfıra enmiş, kağızdan əl dəsmalları və uşaq qundaqlarının istehsalı mənimsənilərək yüksək artım tempi ilə istehsalı təşkil edilmiş, kağızdan əl dəsmalları və süfrələrin istehsal həcmi isə 181% artmışdır (cədvəl 5).

Cədvəl 5.

Kağız və karton istehsalı ilə məşğul olan müəssisələrdə əsas məhsul növlərinin natural ifadədə istehsalı

Məhsulların adları	İllər						2010-2015-ci illərdə artım tempi (%)
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
Büzmələnmiş kağız və karton taralar, min. ton	16,5	40,7	26,4	20,9	16,7	11,9	-72.1
Qatları öz aralarında bitumla və s. ilə birləşdirilmiş çoxqatlı kağız, ton	2076	652,9	420,7	374,4	383,2	-	x
Kağızdan əl dəsmalları və süfrələr, ton	2985	1624	926,4	802,6	798,1	5404	181.0
Kağızdan əl dəsmalları və uşaq qundaqları, ton	-	-	-	3,9	2,8	719,6	x

Mənbə: [5, s.118.]

Qeyd edildiyi kimi “Azərsun Sənaye Parkı”-nın nəzdində yaradılan və aylıq 4000 ton istehsal gücünə malik “Azərbaycan Kağız və Karton İstehsalı Kombinatı” MMC öz müasirliyi ilə seçilir. Həmin kombinatın fəaliyyətə başlaması kağız tullantılarının təkrar istifadəsini təmin etməklə yanaşı, ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısının alınmasında mühüm rol oynayır. Hesablamalara görə, müəssisənin fəaliyyəti nəticəsində ildə 850 min şam ağacının kəsilməsinin və meşələrin məhv olmasının, həmçinin atmosfərə xeyli miqdarda zərərli maddələrin buraxılmasının qarşısı alınacaqdır [9]. Hazırda müəssisənin xammala tələbatının 90 faizi tullantı kağızın tədarükü hesabına ödənilir. Bu məqsədlə respublikanın şəhər və rayon mərkəzlərində gündəlik 100 tondan çox kağız tullantıları tədarük etmək imkanına malik çoxlu sayda tədarük məntəqələri fəaliyyət göstərir ki, bu da bölgələrdə yeni iş yerlərinin açılmasına səbəb olmuşdur.

“AKKİK” MMC üzrə məhsul istehsalının həcmi və strukturunu təhlil edərkən aydın olur ki, 2016 - ci ildə kombinatda deşilmiş və deşilməmiş büzmələnmiş karton istehsalı 2,2 dəfə, tualet kağızı 11,5 dəfə, kağız əl dəsmalları və gigiyenik nəm dəsmalları 10,9 dəfə, təkrar karton 3,4 dəfə, büzmələnmiş kağız və kartondan yeşiklər və qutular istehsalı 125,9%, bütünlükdə isə MMC üzrə məhsulun həcmi isə 2 dəfə artmışdır (cədvəl 6). Müəssisənin istehsal etdiyi məhsullar bütün seqmentləri əhatə edir və yüksək standartlara cavab verir. “AKKİK” MMC-də xammalın 90%-i tullantı kağızlardan ibarətdir ki, bu da ekoloji tarazlığın qorunması və ətraf mühitin çirklənməsinin qarşısının alınmasında mühüm rol oynayır. Müəssisədə istehsal edilən karton ölkənin bu məhsula olan tələbatını tam ödəməkdədir.

Cədvəl 6.

“Azərbaycan kağız və karton istehsalı kombinatı” MMC-nin natural ifadədə istehsal etdiyi məhsullar (min manat)

Məhsulların adları	İllər			2014-2016-cı illərdə artım tempi (%)
	2014	2015	2016 (proqnoz)	
Deşilmiş və deşilməmiş karton	5864	6123	12704,8	2,2 dəfə
Büzmələnmiş kağız və kartondan yeşiklər və qutular	13679,5	12455,2	17226,5	125,9
Tualet kağızı	314,8	301,2	3635	11,5 dəfə

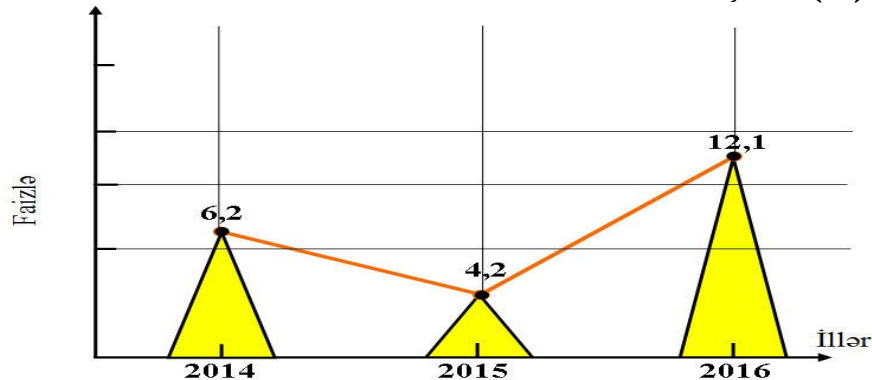
Kağız əl dəsmalları və nəm dəsmallar	615,1	4742,1	6722,3	10,9 dəfə
Təkrar karton	1050,1	635,8	3557	3,4 dəfə
MMC üzrə – cəmi:	21520,2	24257,4	43845,5	2,0 dəfə

Mənbə: [7]

Kombinatın nəzdində fəaliyyət göstərən Sumqayıt Xam Kağız fabriki tərəfindən istehsal edilən məhsullar da daxil olmaqla digər məhsulların bir hissəsi Gürcüstan, Türkmənistan, Qazaxstan, Türkiyə, İran və İraq kimi ölkələrə ixrac edilir ki, onların da xüsusi çəkisi 4,2%-lə 12,1% arasında dəyişir (şəkil 2). Lakin növbəti illərdə ixrac edilən məhsulların xüsusi çəkisinin 20-25%-ə çatdırılması və coğrafiyasının genişləndirilməsi planlaşdırılır [7].

Şəkil 2.

“AKKİK” MMC-də ixrac edilən məhsulların xüsusi çəkisi (%)

82

Hazırda “Azərbaycan kağız və karton istehsalı kombinatı” MMC-nin tərkibində fəaliyyət göstərən, “Karton-Tara” Açıq Səhmdar Cəmiyyətinin bazasında yaradılan Xırdalan Karton Fabriki 1997-cı ildə həyata keçirilən struktur islahatları və yenidənqurma işləri nəticəsində fəaliyyətini bərpa etmişdir. Fabrik dörd rəngdə həm düz, həm də qalıbli kəsində müxtəlif ölçü və dizaynlarda karton qutular, yumurta kasetləri istehsal edir. Üç və beşlaylı kartonlar dünya standartlarına uyğun olub, bu adda məhsul istehsal edən qabaqcıl müəssisələr ilə rəqabət aparmaq gücünə malikdir. Tullantısız istehsala malik müəssisə ISO-9001 keyfiyyətin idarə edilməsi sistemi sertifikatı əldə etmişdir. Kağız sənayesi üçün texnika və texnologiyanın əldə edilmiş son nailiyyətləri fabrikdə tətbiq olunur. Müəssisədə B, C, E və BE, BB, BC dalğalı qofra-kartonlar istehsal edilir. Müəssisədə ildə 90 mln. m², Sumqayıt Xam Kağız Fabrikində isə 70 mln. m² gücündə yeni istehsal xətti quraşdırılaraq ümumilikdə 160 mln. m² istehsal gücünə malik büzməli karton - qutu məmulatları və ayda 1.8 mln. ədəd yumurta kaseti istehsal edilir. Müəssisədə 4000 ədəd/saat istehsal gücünə malik olan yumurta kaseti presləmə avadanlığı, tullantı kağızlarının preslənməsi üçün 2 ədəd pres və karton tullantılarının doğrayıcı avadanlığından istifadə edilir. Fabrikdə yeni istehsalat sahəsi olan ofset məhsulları sahəsi həmçinin illik 8000 ton istehsal gücünə malik A3 və A4 ofis kağızları istehsal edilir. Ekoloji təmiz məhsul istehsalına nail olmaq üçün yapışqan olaraq “Qarğıdalı nişastası”-dan istifadə edilir. Əsas xammal sayılan kağız və karton məmulatları, yardımçı maddələrin əksəriyyəti Rusiya, Türkiyə və İrandan alınır [7]. Ölkədə yeni istifadə verilən müasir fabrik və kombinatların fəaliyyəti nəticəsində kağız, karton və onlardan hazırlanan məmulatların idxalı 2011-ci ildə 98 mln. dollardan 2015-ci ildə 62,8 mln. dollara enmiş və yaxud 36% azalmışdır [6; s. 44].

Tullantıların, o cümlədən kağız və kartonların toplanması və təhvilə istiqamətində fərqli təcrübələr formalaşmaqdadır. Bu baxımdan mütəmadi olaraq Bakı və bölgələrdə IDEA İctimai Birliyi, “ASAN xidmət” və “Azersun Holding” MMC-nin birgə təşkilatçılığı ilə kağız

tullantıların toplanmasına həsr olunmuş “Hər kağızı bir yarpağa dəyişək” layihəsi çərçivəsində “Yaşıl dağ” sosial aksiyası keçirilməkdədir [11]. Eyni zamanda respublikamızın şəhər və rayon mərkəzlərində yerləşən bir çox dövlət və özəl təşkilatların ofislərində “Yaşıl qutu” lar yerləşdirilir və istifadə edilmiş, əməli əhəmiyyətini itirmiş kağız məhsulları hər ayın sonunda “AKKİK” MMC-yə təhvil verilir. Həmçinin, orta və ali təhsil müəssisələrində təkrar emal haqqında maarifləndirmə işləri aparılır və istehsal proseslərilə əyani tanışlıq üçün Sumqayıt Xam Kağız fabrikinə ekskursiyalar təşkil edilir [12]. Qeyd etmək lazımdır düşər ki, Balaxanı Sənaye Parkının yaradılması məişət tullantılarının çeşidlənməsi və emalı baxımından da yüksək iqtisadi və ekoloji səmərə verməkdədir.

Nəticə və təkliflər

Aparadığımız araşdırmalar nəticəsində belə qənaətə gəlmək olar ki, kağız və karton istehsalı müəssisələrində və bütünlükdə respublika üzrə tullantıların səmərəli idarə edilməsi istiqamətində çoxsaylı ehtiyat imkanları mövcuddur. Bütünlükdə tullantıların idarə edilməsi istiqamətində sistemli və kompleks yanaşmaya üstünlük verilməlidir. Ölkə ərazisində fəaliyyət göstərən 23 özəl kağız və karton istehsalı müəssisələrinin imkanlarından daha səmərəli istifadə olunmalıdır. Bunun üçün ən vacib məsələ onların xammal bazasının formalaşdırılması istiqamətində təşkilati və stimullaşdırıcı tədbirlərin icrasına təminat yaradılmalıdır. Zənn edirik ki, müvafiq sahənin fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi baxımından aşağıdakı istiqamətlərə xüsusi diqqət yetirilməlidir:

- Kağız və karton qəbul məntəqələrinin ölkə ərazisində dislokasiyasını daha da genişləndirilməsi.
- Hər kiloqram toplanıb təhvil verilmiş kağız və kartona görə nəğd ödəniş tarifiinin differensiallaşdırılması və ödənişin qəbul məntəqələrində təşkilinin təmin edilməsi;
- Makulatura toplanması prosesinin intensivləşdirilməsi;
- Respublikanın bütün idarə və təşkilatlarının istifadə edilmiş kağız və əməli əhəmiyyətini itirmiş arxiv sənədlərinin təhvili proseslərinə cəlb olunması;
- Gəncə və Şirvan şəhərlərində, eləcə də Naxçıvan Muxtar Respublikasının ərazisində Balaxanı Sənaye Parkının iş prinsipinə və quruluşuna oxşar tullantıların toplanması, emalı və utilizasiyası üzrə mini-kompleksin yaradılması;
- Yaşayış məntəqələrində zibil qutularının tullantıların çeşidləri üzrə yerləşdirilməsi.

Ədəbiyyat

1. “Azərbaycan Respublikasında sənayenin inkişafına dair 2015-2020-ci illər üçün Dövlət Proqramı”. Bakı, 2015..
2. Azərbaycanın Statistik Göstəriciləri. Bakı, “DSK”, 2016.
3. Azərbaycanın sənayesi. Bakı, “DSK”, 2014.
4. Azərbaycanın sənayesi. Bakı, “DSK”, 2015.
5. Azərbaycanın sənayesi. Bakı, “DSK”, 2016.
6. Azərbaycanın xarici ticarəti. Bakı, “DSK”, 2016.
7. “Azərbaycan Kağız və Karton İstehsalı Kombinatı” MMC-nin ilkin uçot və hesabat sənədlərinin məlumatları.
8. <http://www.president.az/articles/11068>
9. <http://xalqqazeti.com/az/news/official/42400>
10. <http://www.kimyaevi.org/TR/Genel/BelgeGoster.aspx?E860E8C60D83DBA36D>
11. <http://www.asan.gov.az/az/content/view/249/2702#.WF1yEVWLTIU>
12. <http://www.trend.az/azerbaijan/society/2388679.html>

Бахтияр Вели оглу Исмайлов

Экономико-экологические аспекты формирования системы эффективного управления выбросами на предприятиях по производству бумаги и картона.

Резюме

В статье раскрыто экономико-экологическое значение управления выбросами бумаги и картона и на основе многолетних статистических и первичных учетных данных указаны институциональные изменения в структуре предприятий, производящих бумагу и картону, проанализировано состояние использования основных фондов рабочей силы и структуры затрат, а также объем продукции, ее экспорта, выявлен ряд неиспользованных ресурсов и предложен комплекс рекомендации по их рациональному использованию.

Ключевые слова: выбросы, производство бумаги и картоны, макулатура, системный подход

Bakhtiyar Veli oglu Ismayilov

Economic and ecological aspects of forming systems of effective management of recycle at enterprises on paper production and cardboard.

Resume

It was revealed the economic and ecological consideration of this management and cardboard, and on the basic of many years` and initial calculation were pointed some changes in the structure of enterprises, producing paper and cardboard. It was analyzed the position of using main funds of working and structure of expenses, and also of the volume of production, its export, some unused resources and purposed the complex of recommendations on rational use.

Key words: recycle, paper production and cardboard, wastepaper, systematical approach

Elmi redaktor: i.f.d., dos. Y.Məmmədov

Daxil olub: 29.07. 2016.

Çapa qəbul olunub: 10.08.2016.